

The Journal of Educational Reflections ISSN: 2587-0068	Vol 7, Issue: 2, Year: 2023 https://dergipark.org.tr/tr/pub/eduref	Article history Received: 23 August 2023 Received revised form: 17 Sep. 2023 Accepted: 19 December 2023 Available online: 31 December 2023

Traumas Experienced by School Administrators and Teachers in the 6th February Kahramanmaraş Earthquakes

6 Şubat Kahramanmaraş Depremlerinde Okul Yöneticisi ve Öğretmenlerin Yaşadığı Travmalar

Zülfü DEMİRTAŞ¹

<https://orcid.org/0000-0002-1072-5772>

Emin DOĞRU

<https://orcid.org/0009-0009-1171-2453>

Mehmet Fatih KILIÇ

<https://orcid.org/0009-0002-8717-8508>

Özet	Abstract
6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ta meydana gelen depremler çok fazla can kaybı ile birlikte oldukça yüksek düzeyde maddi ve manevi hasarlara neden oldu. Bu araştırmanın amacı, depremler nedeniyle okul yöneticisi ve öğretmenlerin deprem sırasında ve sonrasında yaşadıkları travmaları ve yaşamsal zorlukları ortaya koymaktır. Araştırma, nitel yaklaşımda ve olgubilim deseninde tasarlanmıştır. Adıyaman merkez ve Kâhta ilçelerinde görev yapmakta olan ve deprem sonrasında görev yerlerinde çalışmaya devam eden 30 öğretmen ve 8 okul yöneticisi araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Katılımcıların belirlenmesinde ölçüt örnekleme ve maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile depremlerden üç buçuk - dört ay sonra toplanan veriler, içerik analizine tabi tutulmuş, kodlanmış, alt tema ve temalar altında toplanmıştır. Bulgulara göre; depremler katılımcıları çok korkutmuş ve telaşa sevk etmiştir. Baskın davranış, aileyi bir araya toplayıp güvenli bir alanda depremin geçmesini bekleme olmuştur. Depremler, ekonomik ve sosyal-psikolojik yönlerden yaşamı olumsuz etkilemiştir. Depremleri yaşayanların uyku düzenleri bozulmuştur. Ölüm korkusu, yakınlarını kaybetme korkusu, çok katlı binalarda yaşama kaygısı ortaya çıkmıştır. Anahtar Kelimeler: Deprem, Travma, Okul Yöneticisi, Öğretmen	The earthquakes that occurred in Kahramanmaraş on February 6, 2023 caused a high level of material and moral damage along with many casualties. This programming purpose reveals, the traumas and vital emergence of school administrators and repairs experienced during and after the earthquake due to earthquakes. The research was designed in qualitative strategies and phenomenology pattern. It consists of the programming work feature of 30 teachers and 8 school administrators who work in Adıyaman center and Kâhta districts and who continued to work at their places after the earthquake. Size width and maximum diversity method were used to determine the participants. With the semi-split interview formula, the data three bouquets - four months after the earthquakes were subjected to content analysis, coded and collected under sub-themes and themes. According to the findings; Earthquakes frightened people and caused them to panic. The pressure behavior brought the family together and placed them in a safe area where an earthquake was not expected. Earthquakes negatively affected life in economic and social-psychological aspects. The sleep patterns of those who experience earthquakes are hidden. Fear of death, fear of losing loved ones, and anxiety about living in multi-storey buildings emerged. Keywords: Earthquake, Trauma, School Administrator, Teacher

Extended Summary

Natural disasters, which cause physical, economic and social losses for people, cause great damage and subsequently leave negative effects on people's social and psychological lives. Earthquakes are the most destructive of natural disasters. The material and moral damage, especially after high-intensity earthquakes, can have a lifelong effect on the survivors in the regions where this disaster occurred, compared to other natural disasters. The earthquakes that Turkey has experienced in the last century have caused great destruction in

¹ Cor. Author (zdemirtas@firat.edu.tr)

Demirtaş, Z., Doğru, E. & Kılıç, M.F. (2023). 6 şubat Kahramanmaraş depremlerinde okul yöneticisi ve öğretmenlerin yaşadığı travmalar. *Journal of Educational Reflections*, 7(2). 51-64.

many cities, killing and injuring hundreds of thousands of people is a typical example of this. After 2010, three major earthquakes in Van, Elazığ and İzmir caused more than a thousand deaths and more than five thousand injuries, and more than thirty thousand buildings were destroyed or damaged. The last major earthquake experienced were earthquakes that occurred in Kahramanmaraş on February 6, 2023, six hours apart. These earthquakes caused great negativities such as the death of more than fifty thousand people and great destruction in eleven provinces. The aim of this study is to reveal the traumas and life difficulties experienced by school administrators and teachers during and after the earthquakes.

In the study, which was designed in line with the qualitative research approach, a phenomenological design was preferred in order to understand the essence of the traumas experienced by school administrators and teachers during and after the earthquake and to describe these traumas. The study group consists of 38 school administrators and teachers working in Adıyaman city center and Kahta districts, determined by criterion sampling and maximum diversity sampling. The data collected with a semi-structured interview form were analyzed by content analysis. After giving codes to the data, which were subjected to a deep reading, they were collected under sub-themes and themes. The validity of the research was tried to be ensured through the strategies of long-term participation, diversification, peer review and support, participant confirmation and audit trail. It has also been tried to increase reliability through credibility, consistency, transferability and confirmability.

According to the findings; The February 6 Kahramanmaraş earthquake frightened and alarmed the participants. Emotions and behaviors that come to the fore during an earthquake include knowing what to do; Don't wait for the earthquake to end; Don't think that your house will collapse or you will die; the insignificance and transience of life; Thinking that the apocalypse was coming, his last religious duty was to recite the Shahada and pray, gather the family together and wait for the earthquake to pass in a safe area. While material losses resulting from earthquakes affect life economically, spiritual losses also negatively affect life socially and psychologically. After the earthquakes, almost all participants reported negative opinions about their sleep patterns. Anxiety about death after an earthquake, anxiety about losing relatives and loved ones, anxiety about living in multi-storey buildings, anxiety about living in a safe house, anxiety about being trapped under rubble; Anxiety about the future and the anxiety of not being able to find the old order are dominant. It has negative effects such as reluctance to go to school, inability to attend classes, inefficient work environment, inability to focus on school work, and loss of performance. In addition, positive effects such as being more compassionate and tolerant have also been observed. It seems that the negative effects experienced are on the way to recovery over time. While teachers who did not receive the care and attention they expected from school administrators after the earthquake felt resentful, teachers who were in the opposite situation seemed more satisfied with their situation. While efforts were made to prevent relations from becoming strained, a sense of compassion developed as a result of the major traumas experienced and the importance of solidarity was better understood. In addition to the perception that there is no change in relations with students and parents, perceptions have developed that communication has become stronger, solidarity has increased, and feelings of sincerity, compassion and mercy towards students have increased.

Arousal, which occurs as the first response to stress, manifests itself as "increased arousal" in post-traumatic stress disorder. The first of the most common visible symptoms of overstimulation is sleep disturbance. The participants' answers also confirm this finding. It is seen that the participants, whose religious feelings are dominant, try to be steadfast by thanking their Lord in submission despite everything, see the earthquake as a disaster from God, and try to experience their pain in submission. Since the emotional motivations in the background of various behavioral experiences in religious life have the potential to direct the individual to behavior, religious emotions have been effective in overcoming the traumas experienced.

1. Giriş

Doğal afetler, yerel kapasiteyi aşan, ulusal veya uluslararası yardım gerektiren, insanlar için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara neden olan, büyük zararlar ve insan ölümleriyle sonuçlanan, insan faaliyetlerini aksatarak normal yaşamı kesintiye uğratan olaylardır. Yüksek şiddetli depremlerden sonra oluşan maddi ve manevi hasar, diğer doğal afetlere nazaran, bu felaketin yaşandığı bölgelerde sağ kalanlar üzerinde hayat boyu etkili olabilmektedir. Türkiye'nin son yüzyılda yaşadığı depremlerin, birçok şehirde büyük yıkımlara, yüz binlerce insanın ölümüne ve yaralanmasına neden olması bunun iyi bir örneğini oluşturmaktadır. Van, Elazığ ve İzmir illerinde 2010 yılından sonra yaşanan üç büyük deprem, binden fazla can kaybı ve beş binden fazla yaralanmaya neden olmuş ve otuz binden fazla binada yıkıma ya da hasara yol açmıştır (Öztürk, Koçak, Kurt & Özer-Kaya,2023). Etkileri halen devam etmekte olan son iki deprem de 6 Şubat 2023'te yaşanmıştır. Yaklaşık dokuz saat arayla meydana gelen ilki Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesinde 7.7, ikincisi ise Elbistan ilçesinde

Demirtaş, Z., Doğru, E. & Kılıç, M.F. (2023). 6 şubat Kahramanmaraş depremlerinde okul yöneticisi ve öğretmenlerin yaşadığı travmalar. *Journal of Educational Reflections*, 7(2). 51-64.

7.6 büyüklüğündeki depremlerde elli bini aşkın insan hayatını kaybetmiştir. Kahramanmaraş, Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır, Adana, Adıyaman, Osmaniye, Hatay, Kilis, Malatya ve Elazığ illerinde büyük yıkımlara neden olan bu depremler, sözü geçen on bir ilde yaşayan bütün insanların hayatını önemli derecede etkilemiş ve bu illerden toplam beş yüz binden fazla insan tahliye edilmiştir (AFAD, 2023).

Türkiye, başta deprem olmak üzere sel, toprak kayması, kaya düşmesi ve çığ gibi doğal afetlerin çok sık yaşandığı bir coğrafyada yer almaktadır. Doğal afetlerin sık yaşanması, fizikî coğrafyanın özelliklerine dayandırılmaktadır (Özşahin, 2013). Yaşanan bu doğal felaketler büyük hasarlara yol açmaktadır. Hasarların %66'sına deprem, %15'ine sel, %10'una toprak kayması, %7'sine kaya düşmesi ve %2'sine meteorolojik olaylar neden olmaktadır. Türkiye, coğrafi konumu itibarıyla, yerleşim yerlerinin büyük bölümü deprem kuşağı üzerinde yer alan ve ülke nüfusunun %98'i deprem tehlikesi altında yaşayan bir ülkedir (Genç, 2007). Beklenmedik bir anda meydana gelen doğal afetlerde önceden tahmin, erken uyarı, tahliye olanağı mümkün görünmemektedir. Koruyucu ve önleyici önlemlerin yetersizliği, büyük ölçüde can ve mal kayıplarına, sosyal, psikolojik ve ekonomik kayıplara neden olabilmektedir (Soydan & Alpaslan, 2014).

Doğal afetler, insanlara ve çevreye büyük zararlar veren ve toplumsal düzeni derinden etkileyebilen çok fazla hasarlara neden olabilmektedir. Bu hasarların en önemlisi yaşanan can kayıpları; özellikle depremlerde, diğer doğal afetlere nazaran daha yüksek düzeyde can kayıpları ve büyük hasarlar yaşanmaktadır. Can kayıplarını yaralanma ve salgın hastalıklar izlemektedir. Afet sırasında ve sonrasında temiz suya ulaşamaması nedeniyle içme ve temizlik amacıyla su sıkıntısının yaşanması salgın hastalıkların yayılma riskini artırmaktadır. Evlerin ve şehir altyapılarının yıkılması, zarar görmesi veya kullanılamaz hale gelmesi, yaşanan diğer toplumsal hasarlardır. İkamet edilen evlerle birlikte, elektrik şebekeleri, su ve kanalizasyon sistemleri, yollar ve köprüler gibi altyapı unsurları da hasar gördüğü için toplumsal yaşamda önemli travmalar yaşanabilmektedir. Ekilebilir tarım alanlarının ve ekonomik kuruluşların zarar görmesi sonucunda toplumun ekonomik zarar yüksek olabilmektedir. Üretime devam edemeyen ekonomik kuruluşlarda çalışanların da işlerini kaybetmesi ekonomik durgunluğa yol açmaktadır. Afetlerden etkilenen bölgelerdeki insanlar başka yörelere göç etmeye zorlanarak yerli göçmenler durumuna düşmekte bu nedenle bazı şehirlerin nüfusu hızla artış göstermektedir. Bunlarla birlikte, doğal afetlere maruz kalan insanlar travma, anksiyete, depresyon ve stres gibi psikolojik sorunlar yaşayabilmektedir. Can ve mal kaybı, evsizlik ve güvensizlik hissi, afetlerin ruhsal sağlık üzerinde uzun vadeli etkileri olabilir. Son olarak doğal afetler, eğitim ve sağlık hizmetlerinin geçici veya sürekli olarak bozulmasına neden olabilmektedir. Burada sözü geçen bütün olumsuzlukların 6 Şubat Kahramanmaraş depremlerinden sonra yaşandığına Türkiye toplumu ile birlikte bütün dünya da şahitlik etmiştir.

İnsanoğlunun yaşamında her zaman var olagelen ve yaşamı olumsuz yönde etkileyen, diğer bütün doğal afetler gibi, 6 Şubat 2023 tarihli Pazarcık ve Elbistan depremleri, hâlâ sıcak bir şekilde mağdurlarını etkilemeye devam etmektedir. Depremlerin ardından büyüklüğü 6.7 şiddetine kadar varan otuz sekiz binden fazla artçı sarsıntı gerçekleşmiştir. Pazarcık merkezli ilk deprem, Türkiye ve Suriye'nin yanı sıra komşu olan ve olmayan yedi ülkenin yer aldığı geniş bir coğrafyada hissedilmiştir. İki büyük deprem, yaklaşık üç yüz elli bin kilometre karelik alanda hasara yol açmış ve on dört milyon kişiyi etkilemiştir. Türkiye'de en az otuz beş bin bina yıkılmış ve aralarında birçok tarihî yapı ağır hasar almış veya yıkılmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), depremler sonucu Türkiye'de altı yüz elli sekiz bin, Suriye'de ise yüz yetmiş bin çalışanın geçim olanaklarını kaybettiğini duyurmuştur (<https://tr.wikipedia.org>). Yaşanan artçı sarsıntılar ana depremlerin olumsuz etkilerini pekiştirerek depremedelerin yaşadığı hasarların ve travmaların devam etmesine neden olmuştur. Depremlerin, on bir ilde görev yapmakta olan okul yöneticisi ve öğretmenlerin çeşitli travmalar yaşamasına neden olmasının yanısıra eğitimi de olumsuz yönde etkilemiş olma olasılığı yüksektir.

Yunanca kökenli olan Travma kavramının kullanılışı M. Ö. 1500'lü yıllara kadar dayanmamaktadır. Sümer Yazıtlarında "travma" kullanılmamasına rağmen, Nuppur şehrinde gerçekleşen bir olaydan sonra, insanların uyurgezermiş gibi dolaşmasından, sessizlikten, kabuslardan ve kişilerin çaresizliğinden bahsedilmiştir (Özyanık & Tarlacı, 2022). Buradan hareketle travma olgusunun insanlık tarihi kadar eski olduğu ve her insan topluluğunda travmaların yaşandığı söylenebilir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde (2023) "Bir doku veya organın yapısını, biçimini bozan ve dıştan mekanik bir tepki sonucu oluşan yara; canlı üzerinde beden ve ruh açısından önemli ve etkili yaralanma belirtileri bırakan durum; örselenme" olarak tanımlanmaktadır. Travma, bireyin ruhsal ve bedensel varlığını çok değişik biçimlerde sarsan, inciten, yaralayan her türlü olayı adlandırmak için kullanılmaktadır (Kılınç, Yılma & Harmancı, 2017). Psikolojik travma yaşayan birey, gerçek bir ölüm ya da ölüm tehdidi, ağır bir yaralanma, kendisinin ya da başkalarının fiziksel bütünlüğüne bir tehdit olayını yaşamış, böyle bir olaya tanık olmuş ya da böyle bir olayla karşı karşıya gelmiştir. Bireyin tepkileri arasında aşırı korku, çaresizlik ya da dehşete düşme vardır (Özen, 2017). Travmayı takiben insanlar genellikle Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) yaşarlar.

Demirtaş, Z., Doğru, E. & Kılıç, M.F. (2023). 6 şubat Kahramanmaraş depremlerinde okul yöneticisi ve öğretmenlerin yaşadığı travmalar. *Journal of Educational Reflections*, 7(2). 51-64.

Doğal afet yaşayan bireyler, hayatlarının ve çevre bütünlüklerinin tehdit altında olduğunu hissedebilir, kendilerine ve dış dünyaya olan güvenleri sarsılabilir. Afet öncesinde yetkin ve verimli görünen bireyin, afetin ardından bir anda özgüveninde bir bozulma yaşanabilir. Bireyin güvenlik ve değer duygusu, kabul edilebilir ve anlamlı bir dünya algısı, çevresindekilerin nezaket ve yardımseverliğine ilişkin algısı, zarar görmezlik duygusu ciddi biçimde tehdit altına girer. Birey kendisinin yetersiz olduğuna ve dış dünyanın tehlikeli olduğuna inanmaya başladığında “kontrol kaybı” düşüncesi ortaya çıkar. Bu tür düşüncelere yol açan umutsuzluk, korku ve çaresizlik duyguları, kaygı ve depresyonun yanı sıra koşulların daha da kötüleşmesine de yol açabilir. Afet öncesinde ruhsal sorunları olmayan kişilerde, afet sonrasında TSSB gelişebilir. Tedavi edilmeyen TSSB, yeme bozuklukları, obsesif-kompulsif bozukluk, fobiler, depresyon, madde bağımlılığı ve bağımlılığı, kompulsif kumar, suç davranışı ve psikotik ataklarda gizlenebilir. Doğal bir afet sırasında bireyler çözülmemiş barınma sorunları ve daha fazlasıyla karşılaşabilir. Bazı nedenlerden dolayı stresin etkileri daha uzun sürebilir ve daha yoğun olabilir (Kılınc vd. 2014).

TSSB, bireyin fiziksel bütünlüğünü ya da başkalarının bütünlüğünü tehdit eden ağır travmatik stresörlere maruz kalma sonrasında karakteristik belirtilerin gelişimini ifade eder (Kılınc vd. 2017). TSSB, yaşanan bir travmadan sonra “bir aylık süreyi aşan aşırı uyarılmışlık, yeniden yaşantılama, kaçınma, dış dünyaya ilginin azalması, tepkilerde yavaşlama ve yabancılaşma gibi özgül belirtilerle seyreden, klinik açıdan belirgin bir sıkıntı ve toplumsal, mesleki alanlarda ya da işlevselliğin diğer alanlarında bozulmaya neden olan psikiyatrik bir hastalık” şeklinde tanımlanmaktadır (Bolu vd., 2014). TSSB (a) travmayı yeniden yaşama, (b) tepki vermede uyuma veya travmayla ilgili düşünce veya eylemlerden kaçınma ve (c) aşırı uyarılma (Breslau vd. 1998) şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Gerçek bir ölüm ya da ölüm tehdidi, ağır yaralanma, bireyin fiziksel bütünlüğünü tehdit eden bir durumla karşılaşması, böyle bir duruma tanık olma gibi ağır travmatik olaylardan sonra ortaya çıkabilen ve özgül semptomlarla kendini gösterebilen TSSB, semptomları üç aydan kısa sürerse “akut”, daha uzun sürerse “kronik” olarak adlandırılır (Özgen ve Aydın, 1999). 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş depremlerine maruz kalan depremezelerde TSSB yaşanması ve etkilerinin uzun süreli olması beklenen bir durumdur.

Bu çalışmanın amacı, 6 Şubat Kahramanmaraş depremlerinde okul yöneticisi ve öğretmenlerin deprem anı ve deprem sonrasında yaşadıkları travmaları ve yaşamsal zorlukları ortaya koymaktır. Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır:

Depremzede okul yöneticileri ve öğretmenler;

1. Deprem anındaki hislerini nasıl dile getiriyorlar?
2. Depremi ilk hissettiklerinde neler yaptılar?
3. Yaşadıkları maddi ve manevi kayıpların yaşamlarına etkilerini nasıl tanımlamaktadırlar?
4. Depremden sonra yaşadıkları uykusuzluk sorununun günlük yaşamlarına ve işlerine yansımalarını nasıl tanımlamaktadırlar?
5. Depremden sonra hayatlarına dair oluşan kaygıları nasıl tanımlamaktadırlar?
6. Deprem nedeniyle yaşadıkları travmanın okuldaki çalışma hayatına etkilerini nasıl tanımlamaktadırlar?
7. Depremden sonra okul yöneticisi, öğretmen, öğrenci veya velilerle olan ilişkilerini nasıl tanımlamaktadırlar?

2. YÖNTEM

2.1 Model

Bu çalışma, insanların hayatlarının ve sosyal dünyalarının anlama ve deneyim boyutlarına ilişkin bir anlayış geliştirmekle ilgili sorunları ele almayı amaçlayan (Fossey vd., 2002'den aktaran Alanoğlu & Demirtaş, 2023, s. 245) nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda tasarlanmıştır. Nitel araştırma yaklaşımı, katılımcılarla görüşme yapılarak verilerin toplanması, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konması açısından (Yıldırım & Şimşek, 2006, s. 39) tercih edilmiştir. Nitel yaklaşım doğrultusunda, okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin deprem anında ve sonrasında yaşadıkları travmaların özünü anlamak ve bu travmaları tanımlamak amacıyla olgubilim deseni tercih edilmiştir. Olgu bilim deseni bireylerin yaşam deneyimlerinin altında yatan anlamları keşfetmek, ortaya koymak ve yorumlamak için uygun bir yaklaşım sunar. Bu desenin seçilme nedeni, deprem sonrasında yaşanan travmaların katılımcı depremezelerin algılarını ve motivasyonlarını ortaya çıkararak yaşanmış deneyimleri tanımlamaya ve yorumlamaya yardımcı olmaktır.

2.2 Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu Adıyaman ili merkez ve Kâhta ilçelerinde görev yapmakta olan 12 okul yöneticisi ve 26 öğretmenden oluşmaktadır. Katılımcılara ulaşmak için ölçüt örnekleme ve maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Katılımcıların belirlenmesinde “6 Şubat Kahramanmaraş depremlerinden zarar görmüş olmak ve yakınlarından en az bir ya da daha fazlasını kaybetmiş olmak” ölçütü olarak alınmıştır.

Demirtaş, Z., Doğru, E. & Kılıç, M.F. (2023). 6 şubat Kahramanmaraş depremlerinde okul yöneticisi ve öğretmenlerin yaşadığı travmalar. *Journal of Educational Reflections*, 7(2). 51-64.

İki ilçede milli eğitim müdürlükleri bünyesinde bulunan değişik kademe ve türden okul, yönetici ve öğretmen, kadın ve erkek cinsiyeti, değişik yaş aralıkları, değişik çalışma kıdemleri, medeni durum gibi demografik özellikler yönünden farklılık arz eden katılımcılar araştırma kapsamına alınarak maksimum çeşitlilik sağlanmış ve 38 katılımcıya ulaşılmıştır. Adıyaman merkez ilçedeki sağlık, imam hatip ve anadolu liseleri ile ortaokul, imam hatip ortaokulu, ilkokul gibi farklı kademelerde görev yapan yönetici ve öğretmenlerin görüşme formunu doldurmaları sağlanmıştır. Kâhta ilçesinden ise fen, imam hatip, mesleki ve teknik, anadolu liseleri, ortaokul, imam hatip ortaokulu, ilkokul ve anaokullarında görev yapan yönetici ve öğretmenlerin görüşme formunu doldurmaları sağlanmıştır.

Katılımcıların 16'sı Adıyaman merkezinde, 22'si Kâhta ilçesinde ikamet etmektedir. Katılımcı yöneticiler biri kadın yedisi erkek olmak üzere sekiz kişidir. Öğretmenler, 16'sı kadın 14'ü erkek olmak üzere 30 kişidir. Yönetici ve öğretmenler 24-56 yaş aralığında olup yaş ortalaması yaklaşık 37'dir. Araştırmaya katılan kadın katılımcı sayısı 17 iken erkek katılımcı sayısı 21'dir. Görüşme formunu doldurmayı kabul eden yönetici ve öğretmenlerin 12'si yüksek lisans, 26'sı ise lisans mezunudur. Katılımcıların dokuzu bekâr (üç erkek, altı kadın); 29'u evlidir (18 erkek, 11 kadın).

2.3 Veri Toplama Süreci

Araştırmanın verileri 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş ilindeki Pazarcık ve Elbistan depremlerinden üç buçuk - dört ay sonra toplanmıştır. Makale yazarlarından biri Kâhta ilçesinde görev yapmakta olduğundan merkez ve Kâhta ilçelerinde depremi yaşayan okul yöneticileri ve öğretmenleri tanıdığı için ölçüte uygun katılımcıların belirlenmesi kolay olmuştur. Araştırmaya katılımcı olmayı kabul eden 38 katılımcı ile yüz yüze görüşmeler yapılmış ve görüşme formunu doldurmaları sağlanmıştır. Her bir görüşme yaklaşık olarak 30-40 dakikada tamamlanmıştır. Görüşme formunda katılımcılara ait demografik bilgilere (yaş, cinsiyet, kıdem, medeni durum, eğitim durumu, görev) ve araştırma sorularına (Örneğin: Deprem anındaki hislerinizi biraz anlatabilir misiniz?) yer verilmiştir. Katılımcıların görüşme formunda yer alan soruları kendi ifadeleri ile cevaplamaları gerektiğine yönelik açıklamalar yapılmıştır.

2.4 Veri Çözümlemesi Süreci

Katılımcılardan elde edilen verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi yoluyla birbirine benzeyen ham veriler belli temalar bağlamında bir araya getirilerek, okuyucunun anlayabileceği şekilde organize edilir, toplanan verileri açıklayabilecek ilişki ve kavramlara ulaşılır. Bu bağlamda, elde edilen verilerin analizine geçilmeden önce araştırmaya dahil olan her bir katılımcıya ayrı ayrı kodlar (G1, G2, G3, ... G38) verilmiştir. Tablolar oluşturulurken ve doğrudan alıntılar yapılırken sadece katılımcı kodu ile yetinilmemiş ve daha geniş bilgiler verilmiştir (Örneğin: G10/B/Ö; G10 10. görüşmeci, B bekâr, Ö: Öğretmen olduğu bilgisini içermektedir.) Kodlanan veriler, içerik analizi ile analiz edilmiştir. Bu analiz sürecinde Yıldırım ve Şimşek'in (2006) belirttiği gibi, veriler derin bir okumaya tabi tutulmuş ve betimsel bir yaklaşımla fark edilemeyen kavram ve temaların keşfedilmesine gayret gösterilmiştir. Bu bağlamda (a) veriler kodlandırılmış, (b) alt temalar ve temalar oluşturulmuş, (3) kodlar ve temalar düzenlenmiş ve (d) bulgular tanımlanmış ve yorumlanmıştır.

2.5 Geçerlik ve Güvenirlik

Geçerlik, ölçme aracının başka özellikleri sürece dâhil etmeden, ölçülmesi hedeflenen özelliği tam ve doğru bir şekilde ölçülebilme özelliğini ifade etmektedir (Özdemir and Mutluer, 2023). Nitel araştırmalarda ise geçerlik, araştırmacının araştırdığı olgu veya olayı, olduğu haliyle ve olabildiğince yansız şekilde gözlemesini ifade eder ve (a) araştırmacı yanlılığı, (b) tepkisellik ve (c) katılımcı yanlılığı ile ilgili olarak ele alınır. Bu araştırmada geçerliğe ilişkin tehditlerle başa çıkmak amacıyla (a) uzun süreli katılım, (b) çeşitleme, (c) akran değerlendirmesi ve desteği, (d) katılımcı teyidi ve (e) denetim izi tutma stratejileri uygulanmıştır (Alanoğlu & Demirtaş). Uzun süreli katılım, bir araştırmacının Adıyaman Kâhta ilçesinde 6 Şubat ikiz depremlerini yaşamış olması ve depremlerin ardından aynı yerde çalışmaya devam etmesi ile sağlanmıştır. Araştırmacının da deprem felaketini yaşamış olması, katılımcılara yakınlık ve veri toplamada avantaj sağlamıştır. Çeşitleme, katılımcının görüşmelerle birlikte gözlemler yapması yoluyla sağlanmıştır. Akran değerlendirmesi ve desteği, araştırma verilerinin üç araştırmacı tarafından incelenerek değerlendirilmesi yoluyla; katılımcı teyidi, araştırmada elde edilen bulgu ve yorumların katılımcılarla paylaşılması yoluyla; denetim izi tutma ise katılımcılardan elde edilen verilerin üç araştırmacı tarafından tekrar tekrar okunması ile sağlanmıştır.

Nitel araştırmalar açısından güvenirlilik, aynı örneklem üzerinde aynı yöntemler kullanılarak yürütülecek birden çok çalışmanın sonuçlarının belirli bir rastgele hata miktarı ile birbirine benzer sonuçlar vermesini ifade etmektedir (Özdemir & Mutluer, 2023). Nitel araştırmalarda ise güvenirlilik, birden fazla veri seti kodlayıcısına verilen yanıtların istikrarını ifade eder. Nitel araştırmalarda güvenirlilik aramaktan çok, sonuçların değişime ve istikrarsızlığa tabi olacağına dair güvenirlilik aranır (Alanoğlu & Demirtaş, 2023) ve (a) inandırıcılık, (b) tutarlılık, (c) aktarılabirlik ve (d) teyid edilebilirlik yollarıyla sağlanır. Bu araştırmada inandırıcılık açısından, eğitim yönetimi alanından uzman iki akademisyenin görüşü alınmıştır. İki uzman araştırma disiplini, yöntemin

Demirtaş, Z., Doğru, E. & Kılıç, M.F. (2023). 6 şubat Kahramanmaraş depremlerinde okul yöneticisi ve öğretmenlerin yaşadığı travmalar. *Journal of Educational Reflections*, 7(2). 51-64.

uygunluğu ve verilerin analizi konusunda araştırmacılara onay vermiştir. Tutarlılık, araştırma yönteminin titizlikle takip edilmesi, görüşme ile birlikte gözlem yapılması, araştırma faaliyetleri ve süreçlerinin ayrıntılı bir kronolojisinin tutulması yoluyla arttırılmaya çalışılmıştır. Aktarılabirlik, bulguların tamamının yorum yapılmadan doğrudan verilmesi ve katılımcıların görüşlerinden doğrudan alıntılar ile desteklenerek sağlanmıştır. Tevit edilebilirlik ise veri toplama, veri analizi ve verilerin yorumlanması sürecinin detaylandırılması ve ulaşılan yargıların, yorumların, sonuçların ve önerilerin sürekli tevit edilmesi yoluyla gerçekleştirilmiştir.

3. BULGULAR

Bulguların sunulmasında depremde okul yöneticisi ve öğretmenlerin yanı yapılandırılmış sorulara verdikleri yazılı cevapların içerik analizinin yapılmasına ve doğrudan alıntılar şeklinde aktarılmasına dikkat edilmiştir. Yanıtların hangi katılımcıya ait olduğu cümlelerin sonunda bulunan parantez içinde gösterilen kodlardan takip edilebilmektedir.

3.1 Deprem Anındaki Hisler

Katılımcıların deprem anındaki hislerinin neler olduğuna yönelik soruya verdikleri yanıtlardan oluşturulan temalar ve alt temalar Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Deprem Anındaki Hisler

Tema	Alt Tema	F	Görüşmeci, Medeni Durumu ve Görevi
Korku	Ölüm Korkusu	16	G2/E/Ö, G5/E/M, G6/E/Ö, G9/E/Ö, G10/B/Ö, G11/B/Ö, G15/E/MY, G16/E/Ö, G18/E/Ö, G19/E/Ö, G21/E/Ö, G30/B/Ö, G34/B/Ö, G35/E/MBY, G36/E/MY, G38/B/Ö
	Yakınları Kaybetme Korkusu	8	G6/E/Ö, G22/E/Ö, G24/E/Ö, G25/E/Ö, G27/E/Ö, G29/E/Ö, G33/B/Ö, G36/E/MY
	Dehşet	6	G5/E/M, G7/E/M, G13/E/Ö, G27/E/Ö, G32/B/Ö, G35/E/MBY
	Endişe	6	G10/B/Ö, G34/B/Ö, G36/E/MY, G38/B/Ö, G6/E/Ö, G15/E/MY
Çaresizlik		8	G4/E/Ö, G14/E/Ö, G17/E/Ö, G18/E/Ö, G30/B/Ö, G35/E/MBY, G37/E/M, G28/E/Ö
Ümitsizlik		4	G20/E/MY, G23/E/Ö, G26/E/Ö
Hayatın Geçiciliği		3	G1/E/Ö, G3/E/MY, G8/E/Ö
Metanet		2	G12/B/Ö, G31/B/Ö

G: Görüşmeci, E: Evli, B: Bekâr, Ö: Öğretmen, M: Müdür, MBY: Müdür Baş Yardımcısı, MY: Müdür Yardımcısı

Tablo 1’e göre katılımcıların deprem anındaki hislerine yönelik bulgular Korku, Çaresizlik, Hayatın Geçiciliği, Ümitsizlik ve Metanet temalarını oluşturmaktadır. Korku teması altında dile getirilen 38 görüş Ölüm Korkusu (F=16), Yakınları Kaybetme Korkusu (F=8), Dehşet (F=6), Endişe (F=6) alt temalarından oluşmaktadır. Katılımcılar tarafından dile getirilen ifadelerden yapılan doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir:

- *Ölüme giden bir yola girdiğimizi, hayata tekrar tutmamızın imkânsızlaştığını sandım. (G20,E,MY)*
- *Deprem anında ilk aklıma gelen aile yakınlarımı kaybetme korkusu oldu, ağlama krizine girdim. (G22,E,Ö)*
- *Kıyamet kopuyor sandım eşimin “bu son, artık dönüş yok” diye attığı ağıtlar da bizi ayrıca panikledi. (G5,E,M)*
- *Korku ve can kaybı olması endişesi yaşadım. (G34,K,Ö)*
- *Genel anlamda korku, telaş ve kararsızlık hakimdi, çocuklarımı ve eşimi koruma içgüdüleri insanlara yardım edememenin verdiği üzüntü, sağlıklı bir karar verme bir türlü gerçekleşmedi. (G15,E,MY)*

Çaresizlik teması 8 katılımcının görüşünden oluşmaktadır:

- *... Öncelikle büyük bir acizlik, çaresizlik içerisinde düştük. Kibir denizinde yüzen insanoglunun Çaresizlik okyanusunda çarpışına şabit olduk. (G35,E,MBY)*

Ümitsizlik teması altında 4 katılımcı görüş bildirmiştir:

- *Genel anlamda korku telaş ve kararsızlık hakimdi. Çocuklarımı ve eşimi koruma içgüdüleri insanlara yardım edememenin verdiği üzüntü sağlıklı bir karar verme bir türlü gerçekleşmedi. (G15,E,MY)*

Hayatın Geçiciliği teması altında 3 katılımcı görüş bildirmiştir:

- *Hayatın geçici olduğu, insanın yaşamının bir buçuk dakikada yerle bir olabileceği duygusu hakim oldu. İnsanın her anını iyi değerlendirmesi gerektiği ve sevgiyi egemen kılması gerektiği duygusuna kapıldım. (G1,E,Ö)*

Metanet teması 2 katılımcının görüşünden oluşmaktadır:

Demirtaş, Z., Doğru, E. & Kılıç, M.F. (2023). 6 şubat Kahramanmaraş depremlerinde okul yöneticisi ve öğretmenlerin yaşadığı travmalar. *Journal of Educational Reflections*, 7(2). 51-64.

Ailem deprem bölgesinde olmadığından olsa gerek hiçbir şekilde korku veya panik yaşamadım. Binamızın sağlam olduğunu düşünüyordum bu da sakin olmamdaki sebeplerden biriydi. (G12,B,Ö)

3.2 Deprem İlk Hissedildiğinde Sergilenen Davranışlar

Katılımcı okul yöneticisi ve öğretmenlerin depremi ilk hissettiklerinde sergiledikleri davranışları ile ilgili bulgular Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Depremi İlk Hissedildiğinde Sergilenen Davranışlar

Tema	Alt Tema	F	Görüşmeci, Medeni Durumu ve Görevi
Tedbir Alma	Güvenliği Sağlama	15	G1/E/Ö, G3/E/MY, G4/E/Ö, G6/E/Ö, G9/E/Ö, G11/B/Ö, G18/E/Ö, G21/E/Ö, G24/E/Ö, G26/E/Ö, G14/E/Ö, G35/E/MBY, G36/E/MY, G37/E/M, G38/B/Ö
	Bitmesini Bekleme	5	G12/B/Ö, G16/E/Ö, G17/E/Ö, G23/E/Ö, G31/B/Ö
Korku	Panik Yapma	8	G7/E/M, G8/E/Ö, G13/E/Ö, G14/E/Ö, G19/E/Ö, G25/E/Ö, G27/E/Ö, G14/E/Ö
	Şok Olma	7	G14/E/Ö, G15/E/MY, G22/E/Ö, G28/E/Ö, G29/E/Ö, G34/B/Ö
	Ölümü Bekleme	3	G2/E/Ö, G5/E/M, G8/E/Ö
Yakınları Arama		4	G10/B/Ö, G20/E/MY, G30/B/Ö, G33/B/Ö

G: Görüşmeci, E: Evli, B: Bekâr, Ö: Öğretmen, M: Müdür, MBY: Müdür Baş Yardımcısı, MY: Müdür Yardımcısı

Tablo 2’ye göre araştırmada yer alan katılımcıların depremi ilk hissettikleri zaman sergiledikleri davranışlar üç tema altında toplanmaktadır. Tedbir Alma, Korku ve Yakınları Arama. Tedbir Alma teması altında 20 katılımcı görüşü yer almaktadır. Bu ana tema altında Güvenliği Sağlama (F=15) ve Bitmesini Bekleme (F=5) alt temaları yer almaktadır. Katılımcılardan yapılan doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir:

- Bütün aile bir odaya geçtik kendimize bir güvenli alan oluşturmaya çalıştık çocukların odasında birbirimize sarıldık depremin bitmesini bekleedik. (G3,E,MY)*
- Yanımda iki yaşında bebeğim olduğu için onu kucağıma alarak evde yaşam ügeni oluşturabilecek bir dolabın yanına çömeldim. (G21,E,Ö)*
- Tüm benliğimle sakin olmaya ve etrafımdaki insanlara da bunu yansıtmaya çalıştım güvenli bir yerde sarsıntının durmasını bekleddim. (G1,E,Ö)*

Korku temasında teması altında 18 katılımcı görüşü yer almaktadır. Bu ana tema altında Panik Yapma (F=8), Şok Olma (F=7) ve Ölümü Bekleme (F=3) alt temaları yer almaktadır. Katılımcılardan yapılan doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir:

- Büyük bir korku ve telaş ile nyanıp hareket etmeye çalıştım ama hiçbir şey yapamadım sadece olduğum yerde kaldım. (G14,E,Ö)*
- İlk anda rüya mı gerçek mi onu ayırt etmeye çalıştım tam bir şok hali yaşadım korku içinde “ne yapacağım?” diyerek dondum kaldım. Korku ve şaşkınlık hakim olan duygular. (G-15,E,MY)*
- Çocuğuma sarılıp ölümü bekleddim. (G2,E,Ö)*

Yakınlarını arama teması altında 4 katılımcı görüş bildirmiştir. Katılımcılardan yapılan doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir:

- Yakınlarımı aradım (G10,B,Ö).*
- Ailemin yanında olmak istedim (G30, B,Ö).*

3.3 Yaşanan Maddi ve Manevi Kayıpların Yaşama Etkileri

Katılımcıların deprem nedeniyle yaşadıkları maddi ve manevi kayıpların yaşama etkilerinin neler olduğuna yönelik soruya verdikleri yanıtlardan oluşturulan temalar ve alt temalar Tablo 3’te yer almaktadır.

Demirtaş, Z., Doğru, E. & Kılıç, M.F. (2023). 6 şubat Kahramanmaraş depremlerinde okul yöneticisi ve öğretmenlerin yaşadığı travmalar. *Journal of Educational Reflections*, 7(2). 51-64.

Tablo 3. Maddi ve Manevi Kayıpların Yaşama Etkileri

Tema	Alt Tema	F	Görüşmeci, Medeni Durumu ve Görevi
Maddi Kayıp	Kısmî Kayıp	12	G5/E/M, G7/E/M, G14/E/Ö, G15/E/MY, G16/E/Ö, G18/E/Ö, G19/E/Ö, G20/E/MY, G27/E/Ö, G32/B/Ö, G34/B/Ö, G36/E/MY
	İmkânların Yok Olması	6	G2/E/Ö, G3/E/MY, G8/E/Ö, G13/E/Ö, G21/E/Ö, G29/E/Ö
	Büyük Yıkım	5	G1/E/Ö, G6/E/Ö, G17/E/Ö, G22/E/Ö, G24/E/Ö
Manevi Kayıp	Yakınları Kaybetme	14	G6/E/Ö, G9/E/Ö, G12/B/Ö, G13/E/Ö, G14/E/Ö, G18/E/Ö, G19/E/Ö, G20/E/MY, G21/E/Ö, G23/E/Ö, G32/B/Ö, G33/B/Ö, G35/E/MBY, G36/E/MY
	Psikolojik Yıkım	12	G11/B/Ö, G16/E/Ö, G23/E/Ö, G25/E/Ö, G26/E/Ö, G27/E/Ö, G28/E/Ö, G31/B/Ö, G33/B/Ö, G36/E/MY, G37/E/M, G38/B/Ö
	Yaşama İsteğini Kaybetme	4	G2/E/Ö, G15/E/MY, G21/E/Ö, G22/E/Ö

G: Görüşmeci, E: Evli, B: Bekâr, Ö: Öğretmen, M: Müdür, MBY: Müdür Baş Yardımcısı, MY: Müdür Yardımcısı

Araştırmaya destek veren katılımcıların deprem nedeniyle karşılaştıkları maddi ve manevi kayıplarının yaşama etkilerine dair bulgular *maddi kayıp ve manevi kayıp* altında toplanmaktadır. *Maddi kayıp* teması kapsamında 23 katılımcının dile getirdiği görüşler *kısmî kayıp* (F=12), *imkânların yok olması* (F=6) ve *büyük yıkım* (F=5) alt temalarını oluşturmaktadır. Bu tema kapsamında dile getirilen görüşlerden yapılan doğrudan alıntılar aşağıda yer almaktadır:

- Depremde birçok maddi kayıp oldu en başta evin duvarları, aksesuarları ve eşyaları. İnsanların yardımları olmasaydı maddi zararların telafisi çok zor olurdu. (G5,E,M)
- Deprem nedeniyle evimiz orta hasara çıktı üç aydır akrabalarımızın yanında kalmaktayız hayatımızda ciddi değişiklik oldu eski rahatlığımız ve imkânlarımız bir anda yok oldu. (G3,E,MY)
- ... bütün birikimler bir anda yok oldu eşyaları çıkarıp güvenli bir yere götürmek için ve normal yaşama devam etmek için zarar gören eşyalarımızın tedariki maddi kaybımızı yüksek oranda artırdı. (G6,E,Ö)

Manevi kayıp teması kapsamında 30 katılımcının dile getirdiği görüşler *yakınları kaybetme* (F=14), *psikolojik yıkım* (F=12) ve *yaşama isteğini kaybetme* (F=4) alt temalarını oluşturmaktadır. Tema kapsamında dile getirilen görüşlerden yapılan doğrudan alıntılar aşağıda yer almaktadır:

- Kız kardeşim, çocukları ve eniştem vefat ettiler. Enkazın yanında dondurucu soğukta üç gün boyunca onların çıkarılmalarını bekledik. Yakınlarımızı kaybetmek ben ve çocuklarımda ciddi bir travma oluşturdu. Artık hiç bir şey eskisi gibi olmayacaktı. O güzel günlerimizin kıymetini maalesef bilememişiz... (G36,E,M)
- Deprem ve sonrasında psikolojik yıkım. (G11,K,Ö)
- Maddi kayıplardan ziyade uzun süre psikolojik sorunlar yaşadım yaşıyorum. (G31,K,Ö)
- ... Manevi anlamda da birçok şeyi yitirmenin verdiği hayata karşı isteksizlik hakim oldu. (G15,E,MY)
- Evlerimiz yıkıldı, ruhen bir boşluğa girdim, yaşamamın bir anlamı kalmadı, kendimi çok yorgun hissediyorum, hayallerim vardı şimdi kalmadı. (G22,E,Ö)

3.4 Uyku Düzenlerindeki Değişikliğin Günlük Yaşama ve İşe Yansımaları

Katılımcıların depremden sonra uyku düzenlerinde meydana gelen değişimin günlük yaşamlarına ve işlerine yansımalarının neler olduğuna yönelik soruya verdikleri yanıtlardan oluşturulan temalar ve alt temalar Tablo 4'te yer almaktadır.

Deprem sonrasında katılımcıların uyku düzenlerinde değişik olduysa bunun günlük yaşamlarına ve işlerine yansımalarına dair bulgular *olumsuz değişiklik oldu*, *zamanla alışım* temalarından oluşmaktadır. Olumsuz değişiklik oldu teması; *uyum problemleri* (F=10), *yorgunluk* (F=8), *performans düşüklüğü* (F=7), *isteksizlik* (F=4), *odaklanamama* (F=4) ve *agresifleşme* (F=3) alt temalarından oluşmaktadır.

Demirtaş, Z., Doğru, E. & Kılıç, M.F. (2023). 6 şubat Kahramanmaraş depremlerinde okul yöneticisi ve öğretmenlerin yaşadığı travmalar. *Journal of Educational Reflections*, 7(2). 51-64.

Tablo 4. Uyku Düzenlerindeki Değişikliğin Günlük Yaşama ve İşe Yansımaları

Tema	Alt Tema	F	Görüşmeci, Medeni Durumu ve Görevi
Olumsuz Değişiklik	Uyum Problemleri	10	G4/E/Ö, G8/E/Ö, G9/E/Ö, G9/E/Ö, G18/E/Ö, G24/E/Ö, G29/E/Ö, G31/B/Ö, G33/B/Ö, G38/B/Ö
	Yorgunluk	8	G1/E/Ö, G6/E/Ö, G13/E/Ö, G14/E/Ö, G16/E/Ö, G25/E/Ö, G27/E/Ö, G35/E/MBY
	Performans Düşüklüğü	7	G1/E/Ö, G8/E/Ö, G16/E/Ö, G11/B/Ö, G14/E/Ö, G25/E/Ö, G36/E/MY
	İsteksizlik	4	G1/E/Ö, G3/E/MY, G11/B/Ö, G22/E/Ö
	Odaklanamama	4	G6/E/Ö, G9/E/Ö, G19/E/Ö, G21/E/Ö
	Agresifleşme	3	G7/E/M, G20/E/MY, G36/E/MY
Zamanla Alışma		8	G2/E/Ö, G5/E/M, G10/B/Ö, G17/E/Ö, G23/E/Ö, G26/E/Ö, G32/B/Ö, G34/B/Ö

G: Görüşmeci, E: Evli, B: Bekâr, Ö: Öğretmen, M: Müdür, MBY: Müdür Baş Yardımcısı, MY: Müdür Yardımcısı

Bu alt temalarda katılımcıların dile getirdikleri görüşlerden yapılan doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir:

- *Bu uykusuzluktan ötürü psikolojik ve sosyolojik sorunlar yaşıyorum kendimi geliştirmek adına ve mesleğimi daha iyi icra etmem maalesef bu olaylardan sonra sekteye uğradım. (G8,E,Ö)*
- *Eskisi gibi derin uykuya dalamıyorum sürekli yarı uyanık haldeyim ve bu da çalışma hayatımda enerjimin kalmamasına neden oluyor. (G25,E,Ö)*
- *Günlük yaşamımda halsizlik yorgunluk ve benzeri yaşamımda en ufak bir duygusallıktan gözlerimin dolmasına dalınlık gibi etkilere neden oldu. (G6,E, Ö)*
- *Uyku düzenimizde değişiklik oldu geceleri bir iki defa uyanıyoruz günlük yaşamımızda isteksizlik, moral olarak bir sıkıntı yaşamaktayız. (G3,E,Ö)*
- *... Özellikle deprem saatine kadar uyuyamamak. Yaşadıklarım arasında bu durum işimi ve hayatımı daha da zor hale getirdi özellikle uyku saatlerinin azalması, odaklanmakta zorluk çekme dikkat dağınıklığı sürekli dalınlık ve benzeri sorunlara sebep oldu. (G9,E,Ö)*
- *Şüphesiz oldu ve bu durum ikide bir uyanmama bu da beraberinde uykusuzluğa neden oluyor, tabii bu durumun sonucu olarak da biraz daha agresif olabiliyorum. (G7,E,M)*

Zamanla Alışım temasında (F=8) iki katılımcıdan yapılan doğrudan alıntılar şöyledir:

- *Sürecin ilk haftalarında korku ve üzüntüden dolayı uykuya geç dalma oldu ancak zamanla geçti. Şu an ciddi bir etkisinin olduğunu söyleyemem. (G34,E,Ö)*
- *İlk günlerde olmuştum ama artık düzenli uyuyorum. (G10,K,Ö)*

3.5 Depremden Sonra Oluşan Kaygılar

Katılımcıların depremden sonra kendilerinde oluşan kaygıların neler olduğuna yönelik soruya verdikleri yanıtlardan oluşturulan temalar Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Depremden Sonra Yönetici ve Öğretmenlerde Oluşan Kaygılar

Tema	F	Görüşmeci, Medeni Durumu ve Görevi
Gelecek	16	G1/E/Ö, G2/E/Ö, G3/E/MY, G6/E/Ö, G11/B/Ö, G12/B/Ö, G14/E/Ö, G16/E/Ö, G26/E/Ö, G28/E/Ö, G30/B/Ö, G33/B/Ö, G34/B/Ö, G35/E/MBY, G36/E/MY, G38/B/Ö
Yakınları Kaybetme	12	G1/E/Ö, G10/B/Ö, G13/E/Ö, G15/E/MY, G18/E/Ö, G19/E/Ö, G20/E/MY, G19/E/Ö, G27/E/Ö, G33/B/Ö, G34/B/Ö, G37/E/M
Ölüm	8	G1/E/Ö, G4/E/Ö, G15/E/MY, G19/E/Ö, G19/E/Ö, G23/E/Ö, G25/E/Ö, G31/B/Ö
Güvenlik	6	G7/E/M, G8/E/Ö, G18/E/Ö, G25/E/Ö, G29/E/Ö, G37/E/M
Çok Katlı Bina	5	G5/E/M, G8/E/Ö, G9/E/Ö, G19/E/Ö, G32/B/Ö
Eskiye Dönememe	3	G13/E/Ö, G14/E/Ö, G27/E/Ö

G: Görüşmeci, E: Evli, B: Bekâr, Ö: Öğretmen, M: Müdür, MBY: Müdür Baş Yardımcısı, MY: Müdür Yardımcısı

Demirtaş, Z., Doğru, E. & Kılıç, M.F. (2023). 6 şubat Kahramanmaraş depremlerinde okul yöneticisi ve öğretmenlerin yaşadığı travmalar. *Journal of Educational Reflections*, 7(2). 51-64.

Okul yöneticileri ve öğretmenlerin deprem sonrasında kendilerinde oluştuğunu ifade ettikleri kaygılar *gelecek* (F=16), *yakınları kaybetme* (F=12), *ölüm* (F=8), *güvenlik* (F=6), *çok katlı bina* (F=5), *eskiye dönememe* (F=3) temaları altında toplanmaktadır. Bu temalar alt temalara ayrılmamış olup katılımcılardan yapılan doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir:

- *Ekonomik sıkıntıları acıları atlatabilir miyim bilmiyorum ev ağır hasarlı gibi ağır hasarlı evin borcunu nasıl ödeyeceğim, aileme bakabilecek miyim biç bilmiyorum rüzgâra kapılmış bir yaprak gibiyim nereye gidiyorum.* (G2,E,Ö)
- *Gelecekle ilgili ciddi kaygılarım oluştu. Çünkü hayat ile ilgili çok planlar yapıyorum. Çalışıp çabalıyorum. Gücünün üstünde gerçekleşen bir olay nedeniyle bütün planların alt üst oluyor.* (G36,E,MY)
- *Sevdiklerimi kaybetme korkusu yaşıyorum, kapalı alanlarda uzun süre kalamıyorum.* (G10,K,Ö)
- *Kaybetme korkusu ölümün soğuk yüzü ne olacağımızın kaygısı çocuklarımızın ve insanımızın geleceği insan ilişkilerinin niteliği niceliği gibi çeşitli kaygılar türedi sol tarafımızda* (G1,E,Ö)
- *Ya bir daba sabah olduğunu göremezsem ya da çocuklarımız!* (G23,E,Ö)
- *Depremden sonra özellikle uyurken ertesi günü görüp göremeyeceğini düşüncesiyle kaygılar yaşıyorum panik atak nöbetlerine varıncaya değin tepkiler doğa biliyor.* (G31,K,Ö)
- *Kendi hayatıma değil ama ailemin hayatına dair bazı korkularım oldu. Özellikle evde olmadığım zamanlar deprem olma riskine karşı ailemi koruyamamaktan kaynaklı korkularım oluyor.* (G37,E,M)
- *Daba çok yüksek katlı binalardan uzak durmaya çalışsak da hayatın rutinleri de devam etmektedir.* (G5,E,M)
- *Eskiyeye dönememe kaygısız sevdiklerimi kaybetme kaygısız*(G13,E,Ö)

3.6 Yaşanan Travmaların Okuldaki Çalışma Hayatına Etkileri

Katılımcıların deprem nedeniyle yaşadığı travmaların okuldaki çalışma hayatına etkilerinin neler olduğuna yönelik soruya verdikleri yanıtlardan oluşturulan temalar ve alt temalar Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6. Yaşanan Travmaların Okuldaki Çalışma Hayatına Etkileri

Tema	Alt Tema	F	Görüşmeci, Medeni Durumu ve Görevi
Olumsuz Etki	Odaklanma Sorunları	11	G2/E/Ö, G3/E/MY, G11/B/Ö, G13/E/Ö, G14/E/Ö, G15/E/MY, G16/E/Ö, G19/E/Ö, G24/E/Ö, G27/E/Ö, G37/E/M
	İsteksizlik	9	G3/E/MY, G6/E/Ö, G8/E/Ö, G9/E/Ö, G12/B/Ö, G15/E/MY, G20/E/MY, G22/E/Ö, G25/E/Ö
	Performans Düşüklüğü	7	G5/E/M, G12/B/Ö, G13/E/Ö, G18/E/Ö, G21/E/Ö, G35/E/MBY, G36/E/MY
	Tedirginlik	5	G4/E/Ö, G21/E/Ö, G26/E/Ö, G30/B/Ö, G31/B/Ö
Zamanla Azalan Etki		7	G10/B/Ö, G17/E/Ö, G23/E/Ö, G28/E/Ö, G32/B/Ö, G34/B/Ö, G38/B/Ö
Olumlu Etki		2	G1/E/Ö), (G7/E/M

G: Görüşmeci, E: Evli, B: Bekâr, Ö: Öğretmen, M: Müdür, MBY: Müdür Baş Yardımcısı, MY: Müdür Yardımcısı

Araştırmaya destek veren katılımcıların deprem nedeniyle yaşadıkları travmaların okuldaki çalışma hayatına etkilerine dair bulgular *olumsuz etki*, *zamanla azalan etki*, *olumlu etki* temaları altında toplanmaktadır. Olumsuz etki teması *odaklanma sorunları* (F=11), *isteksizlik* (F=9), *performans düşüklüğü* (F=7) ve *tedirginlik* (F=5) alt temalarını içermektedir. Bu tema kapsamında dile getirilen görüşlerden bazıları şöyledir:

- *Bildiğim çok şeyi unuttum adapte olamıyorum kendimi derse veremiyorum yeteri kadar, hatta hiçbir psikolojik destek göremedim kendi başıma ayakta durmaya çalışıyorum.* (G2,E,Ö)
- *İşime odaklanmaktan zorluklar çekiyorum eski performansla çalışmıyorum.* (G13,K,Ö)
- *Biraz daha hayata boş vermişlik oluştu odaklanma noktasında sorunlar yaşıyorum.* (G15,E,MY)
- *Okula gelme hevesim kalmadı.* (G22,E,Ö)
- *Hayatın her alanında olduğu gibi okulda da verimsiz bir çalışma ortamı olduğundan performans düşüklüğü gözlemlenmektedir.* (G5,E,M)
- *Kendimi bir yönetici olarak verimli görmüyorum. Sadece evrak işlerini istediğim şekilde yapabiliyorum.* (G35,E,MBY)
- *Ders anlatırken bazen gelen seslerden etkileniyor öğrencilerin ani hareket ettiklerinde tekrar deprem oluyor sanıyorum...* (G21,E,Ö)
- *Okuldayken deprem olursa korkusu hep var. Bundan dolayı sınıf içerisinde daba temkinli ve dikkatli olmaya*

Demirtaş, Z., Doğru, E. & Kılıç, M.F. (2023). 6 şubat Kahramanmaraş depremlerinde okul yöneticisi ve öğretmenlerin yaşadığı travmalar. *Journal of Educational Reflections*, 7(2). 51-64.
çalışıyorum. (G26,E,Ö)

Zamanla Azalan Etki temasının (F=7) alt temaları yer almamaktadır. Bu kapsamda dile getirilen görüşlerden yapılan iki doğrudan alıntı aşağıdaki gibidir:

- *Çalışma hayatıma etkileri başlarda çok olsa da sonradan azaldı. İlk zamanlar tedirginlik vardı zamanla insan alışıyor. (G10,K,Ö)*
 - *Depremde 1,5 saat enkazda kaldım enkazdan sonra bir ay hayata tutunmakta zorlandım. Bir ay sonra hayata kaldığım yerden devam ettim ilk başta zorlandım bir aydan sonra okuldaki çalışma ortamına tekrar alıştım. (G17,E,Ö)*
- Olumlu Etki temasında iki görüş dile getirilmiştir:
- *.....doğaya, insana, hayvana daha merhametle yaklaşp insan olma arayışı hakim oldu. (G1,E,Ö)*
 - *İnsanlara yaklaşımında daha pozitif bir tavır içerisinde olmaya çalıştığımı fark ettim empati kurma ve yardım etme duygularımın daha belirgin hale geldiğini fark ettim. Örneğin daha önce izin verme gereği duymadığım bir konuda öğretmen arkadaşlarıma aynı konuda izin verdiğimi fark ettim. (G7,E,M)*

3.7 Depremden Sonra Paydaşlarla İlişkilerin Durumu

Katılımcıların depremden sonra yönetici, öğretmen, öğrenci ve velilerle olan ilişkilerde ne gibi değişiklikler olduğuna yönelik soruya verdikleri yanıtlardan oluşturulan kodlar ve temalar Tablo 7’te yer almaktadır.

Tablo 7. Depremden Sonra Yönetici, Öğretmen, Öğrenci ve Velilerle İlişkilerin Durumu

Tema	Alt Tema	F	Görüşmeci, Medeni Durumu ve Görevi
Değişiklik Yok		10	G10/B/Ö, G11/B/Ö, G12/B/Ö, G17/E/Ö, G24/E/Ö, G25/E/Ö, G26/E/Ö, G28/E/Ö, G29/E/Ö, G38/B/Ö
Olumsuz Değişiklik	İletişim Kopukluğu	5	G8/E/Ö, G23/E/Ö, G31/B/Ö, G35/E/MBY, G37/E/M
	Gerginlik	3	G3/E/MY, G7/E/M, G14/E/Ö
	Uyumsuzluk	2	G2/E/Ö, G8/E/Ö
Olumlu Değişiklik	Dayanışma	9	G1/E/Ö, G6/E/Ö, G9/E/Ö, G13/E/Ö, G16/E/Ö, G18/E/Ö, G19/E/Ö, G30/B/Ö, G33/B/Ö
	Anlayış	7	G5/E/M, G20/E/MY, G22/E/Ö, G27/E/Ö, G34/B/Ö, G32/B/Ö, G36/E/MY
	Merhamet	3	G4/E/Ö, G15/E/MY, G21/E/Ö

G: Görüşmeci, E: Evli, B: Bekâr, Ö: Öğretmen, M: Müdür, MBY: Müdür Baş Yardımcısı, MY: Müdür Yardımcısı

Katılımcıların depremden sonra yönetici, öğretmen, öğrenci ve velilerle olan ilişkilerin durumuna dair bulgular *değişiklik yok, olumsuz değişiklik ve olumlu değişiklik* temaları altında toplanmaktadır. Değişiklik Yok (F=10) temasının alt temaları bulunmamaktadır. Bu tema kapsamında görüş belirtenlerden yapılan doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir:

- *Gündemimiz tamamen deprem olmuştur kayıpları konuşuyorduk ilişkilerimiz aynı devam etti. (G10,K,Ö)*
- *Genel bir değişiklik olmadı. (G11,K,Ö)*

Olumsuz değişiklik teması *iletişim kopukluğu* (F=5), *gerginlik* (F=3) ve *uyumsuzluk* (F=2) alt temalarından oluşmaktadır. Katılımcılardan yapılan doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir:

- *Deprem sonrası çok fazla kayıp yaşandığından iletişim bu yönde karamsar bir havaya büründü. (G31,K,Ö)*
- *İlişki düzeyim daha sınırlı oldu ve belli ölçülere indirgendi. Sosyal yönüm törpülenmiş oldu. (G35,E,MBY)*
- *Bahsi geçen kesimlerle ilişkilerimiz deprem öncesindeki duruma göre daha sert ve gergin bir şekil olmuştur. Deprem hepimizi olumsuz etkilediği için sabretme tabahmiül etme noktasında önceki dönemlerde gösterdiğimiz anlayışı gösterememiş genel olarak sınıfta kaldık maalesef. (G14,E,Ö)*
- *İlk önce sınıfa ve okula biraz uyumsuzluk yaşadık ama sonra alıştık artık. Ama okul yöneticisinden beklediğimiz ilgi ve alakayı göremedik. (G2,E,Ö)*

Olumlu değişiklik teması *dayanışma* (F=9), *anlayış* (F=7) ve *merhamet* (F=3) alt temalarından oluşmaktadır. Tema kapsamında yapılan doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir:

- *Velilerle daha sıkı bir iletişimim oldu sürekli telefon açıp hal hatır sorduk. (G30,K,Ö)*
- *Depremden sonra öğretmenler ve veliler arasında daha önce olmayan bir dayanışmaya şahit oldum. (G13,E,Ö)*
- *Okul yöneticilerimizle ve öğretmenlerimizle ilişkilerimiz olumlu yönde etkilendi birbirimize karşı yardımseverlik*

Demirtaş, Z., Doğru, E. & Kılıç, M.F. (2023). 6 şubat Kahramanmaraş depremlerinde okul yöneticisi ve öğretmenlerin yaşadığı travmalar. *Journal of Educational Reflections*, 7(2). 51-64.

duygusu oluştu ve bizî birbirimize daha çok bağladı. (G16,E,Ö)

- *Daha anlayışlı daha sevgi ve saygı ile bakıyorum. (G27,E,Ö)*
- *Ortak duyguları yaşadığımızdan birbirimize karşı daha samimi, daha anlayışlı, çözüm odaklı bir tavır içerisine girdiğimizi söyleyebilirim (G36,E,MY)*
- *Bu deprem insanların birbirine ne kadar muhtaç olduğunu bir kez daha ortaya koydu tabii ki bende de öğrencilerime öğretmen arkadaşlarıma ve her bir bireye daha bir merhametle bakma bisiyatı uyandırdı. (G4,E,Ö)*

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Kahramanmaraş ilinin Pazarcık ve Elbistan ilçelerinde 6 Şubat 2023 meydana gelen depremlerde okul yöneticisi ve öğretmenlerin deprem anı ve deprem sonrasında yaşadıkları travmaları ve yaşamsal zorlukları ortaya koymayı amaçlayan bu araştırmanın sonuçlarına göre; depremler katılımcıları çok korkutmuş ve telaşa sevk etmiştir. Katılımcı hislerinden öne çıkanlar depremler sırasında ne yapacağını bilememe; depremin bitmesini bekleme ve bir an önce evden dışarı çıkmak isteme; evinin yıkılmasını ve öleceğini düşünme; hayatın önemsizliği ve geçiciliği; kıyametin koptuğunu düşünerek son dini vazifesi olması gerektiğini düşündüğü Kelime-i Şehadetî getirerek dua etmedir. Depreme uykuda yakalananlar bunun bir rüya olduğunu düşünmüş ancak gerçeği fark ettiğinde korku ve dehşete kapılmışlardır. Aileyi bir araya toplayıp güvenli bir alanda depremin geçmesini bekleme en baskın davranış olarak ortaya çıkmıştır. Depremin durmasıyla birlikte hızla dışarıya çıkmış, Çocuklarına sarılıp ölümü bekleme davranışı sıkça sergilenmiştir. Korku ve panikten dolayı bir şey yapamayanların yanında, sakin kalmaya çalışarak depremin durmasını bekleme davranışı sergileyenler de mevcuttur. Depremler nedeniyle yaşanan maddî kayıplar ekonomik yönden yaşamı etkilerken, manevî kayıplar sosyal-psikolojik yönden yaşamı olumsuz etkilemiştir. Evlerinin yıkılması ya da hasar görmesinden dolayı devlet tarafından sağlanan tesis ve çadırlarda ya da akrabaların yanında bannanlarla birlikte, şehri terk etmek zorunda kalanlar mevcuttur. Kiracı olup ev sahipleri tarafından evden çıkarılanlar çadırlarda yaşamak zorunda kalmışlardır. Evleri oturulacak durumda olmayanlar kalabilecekleri kalıcı konut bulma kaygısı taşımıştır. Zarar gören eşyalar ayrı bir maddî sıkıntıyı oluşturmaktadır. Manevî kayıplar arasında birinci dereceden yakınlarını kaybetmekten dolayı, psikolojik ve sosyal yönden yaşanan ağır travmalar yer almaktadır. Bu travmaların uzun süre etkilerini sürdürmesi söz konusu olabilir. İnançlarından dolayı metanetli olmaya çalışan okul yöneticisi ve öğretmenler, teslimiyet içinde Rablerine şükür etme yolunu tercih etmişlerdir. Bunun altında yatan saik ise depremin Allah'tan gelen bir afet olarak görülmesidir. Depremlerden sonra katılımcıların tamamına yakını uyku düzenlerinde olumsuz değişiklik olduğunu ve bu olumsuzlukların günlük yaşama ve işe yansımalarının farklı yönlerden olduğunu ifade ederken sadece iki katılımcı depremin ilk zamanlarında yaşadıkları uyku düzensizliğini kısa süre atlattıklarını beyan etmiştir. Katılımcıların çoğunluğunda uyum problemleri, yorgunluk, performans düşüklüğü, isteksizlik, odaklanmama ve agresifleşme gibi olumsuz etkiler belirgin olarak ortaya çıkmakta, bazı katılımcılarda ise olumsuz etkilere zamanla alışılma ve normalleşme eğilimi görülmektedir. Depremden sonra ölüm kaygısı, yakınlarını ve sevdiklerini kaybetme kaygısı, çok katlı binalarda oturma kaygısı, güvenli bir evde oturma kaygısı, enkaz altında kalma kaygısı; gelecek kaygısı, eski düzenini bulamama kaygısı ağır basmaktadır. Bunlarla birlikte, genel kaygı bozukluğu ve isteksizlik, anksiyete bozukluğu ve halüsinasyon, ahiret için yeterli hazırlığın olmadığı düşüncesi, deprem riskine karşı ailesini koruyamama kaygısı, yakınlarının öksüz ve yetim kalan çocukları ile ilgili kaygı, başka illere giden öğretmenlerin memleketlerine geri dönebilme kaygısı, ekonomik anlamda konut kirası kaygısı gibi farklı kaygılar da oluşmuştur. Okula karşı isteksizlik, kendini işe/derse verememe, verimsiz çalışma ortamı, okuldaki işe odaklanamama, ders işlemeye yönelik isteksizlik, performans kaybı gibi olumsuz etkilerin yanında, daha merhametli ve daha müsamahalı olma yönünde olumlu etkiler de görülmektedir. Yaşanan olumsuz etkilerin de zamanla düzelme yoluna girdiği görülmektedir. Depremlerden sonra okul yöneticilerinden bekledikleri ilgi ve alakayı göremeyen öğretmenler kırgınlıklar yaşarken, tersi durumda olanlar hallerinden daha memnun görünmektedir. İlişkilerin gerilmemesine çaba gösterilirken, yaşanan büyük travmalar sonucunda merhamet duygusu gelişmiş ve dayanışmanın önemi daha iyi anlaşılmıştır. Öğrenciler ve velilerle olan ilişkinlerde değişim olmadığı algısıyla birlikte, iletişimin güçlendiğine, dayanışmanın arttığına, öğrencilere karşı samimiyet, şefkat ve merhamet duygularının daha fazla arttığına yönelik algılar gelişmiştir.

Kokurcan ve Özsan (2012), travmatik olaylara verilen duygusal tepkilerin bilinç durumunu etkileyerek değişen bilinç durumu sonucunda histerik belirtiler ortaya çıkabileceğine vurgu yaparak, araştırmaların travmanın psikiyatrik bozukluğa yol açtığını ifade etmektedirler. Mevcut araştırma sonuçları, Kahramanmaraş depremlerini yaşayan okul yöneticileri ve öğretmenlerin ruhsal ve bedensel varlıklarının değişik biçimlerde sarsıldığını, incindiğini ve yaralandığını ortaya çıkmıştır. Katılımcıların yaşadığı bu durumlar tam olarak bir travma yaşadığını göstermektedir. Özgen ve Aydın'a (1999) göre, stres karşısında ilk yanıt olan uyarılmışlık

Demirtaş, Z., Doğru, E. & Kılıç, M.F. (2023). 6 şubat Kahramanmaraş depremlerinde okul yöneticisi ve öğretmenlerin yaşadığı travmalar. *Journal of Educational Reflections*, 7(2). 51-64.

durumu, travma sonrası stres bozukluğunda “artmış uyarılmışlık” şeklinde kendini gösterir. Aşırı uyarılmışlığın en sık görülen belirtilerinden ilki ise uyku düzensizliği olarak ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların tamamına yakınının, 38 katılımcıdan 36’sının, depremlerden sonra uyku düzenlerinde bozulma meydana gelmiş olması, Özgen ve Aydın’ın (1999) vurguladığı artmış uyarılmışlık durumunun yaşanmasına işaret etmektedir. Bu sonuç, mevcut araştırmanın alanyazını desteklediğini göstermektedir.

Dini duyguları ağır basan katılımcıların her şeye rağmen teslimiyet içinde Rabbine şükür ederek metanetli olmaya çalıştığı, depremi Allah’tan gelen bir afet olarak gördüğü ve teslimiyet içinde acılarını yaşamaya çalıştıkları görülmektedir. Koçak ve Kayıklık’ın (2019) belirttiği gibi dinî yaşayış içerisinde çeşitli davranışsal tecrübelerin arka planındaki duygusal motivler, bireyi davranışa yönlendirme potansiyeline sahip olduğundan yaşanan travmaların atlatılmasında dini duygular etkili olmuştur. Özyanık ve Tarlacı (2022), travma sonrasında ilişkilerin bozulması, temel değer ve inançlardaki değişimler gibi olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bununla birlikte birey, yeni baş etme becerileri geliştirme yoluyla farklı bakış açısı oluşturarak, stresle mücadele sonucunda olumlu psikolojik gelişmeler sağlayabilir. Bu gelişimi deneyimleyen bireyler, sadece bir baş etme mekanizması geliştirmezler. Bunun yerine, deneyimlerinden yararlanarak “travma sonrasında gelişim” göstererek, travma öncesi durumuna dönmek yerine, pek çok alanda daha iyi bir düzeye gelebilirler. Bu gelişim, travmadan kurtulan insanlarda hem niceliksel hem de niteliksel birtakım değişiklikler yaratmaktadır. Araştırma bulguları, deprem travmasının bazı katılımcılarda olumsuz etkilerle birlikte olumlu etkiler de bıraktığını göstermektedir. Bu bağlamda araştırma mevcut alanyazını destekleyici katkılar sunmaktadır.

Akpınar ve Köksalan (2003), okulun bir parçası olduğu toplumla ilişkisini oluştururken olağanüstü hallerin getirdiği belirsizlik içinde nasıl çalışacağını, risklerle nasıl baş edeceğini bilmesi gerektiğini ve sorumluktan kaçmak ya da sorunu bir üst merciye havale etmek yerine, daha fazla inisiyatif alması gerektiğine vurgu yaparak, okul yöneticilerinin belirsizlik durumunu öncelikle anlaması sonra da yönetmesi gerektiğini ifade etmektedir. Yazarlar, okulun normal ve olağanüstü hallerde topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmesinin, çağdaş bir kurum olmanın gereği yanında, yasal olarak da bir zorunluluk olduğunu düşünmektedirler. Bu bağlamda depremlerde öğretmenler okul yöneticilerinden deprem sonrasında daha çok ilgi ve anlayış beklediklerini göstermektedir.

Demirtaş, Alanoğlu ve Turan (2023) araştırmasında; okul yöneticilerinin görüşlerine dayalı olarak, deprem öncesi hazırlık, deprem sırası müdahale ve deprem sonrası toparlanma aşamalarında okullarda yapılması gerekenlerin neler olması gerektiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Deprem sonrası toparlanma temasında depremlerden güvenli tahliyesi, iletişim, psikososyal destek ve kaynak yönetiminin önemli olduğu bulguları elde edilmiş, bunların yapılması halinde felaket sonrası normal yaşama dönüşün hızlandırılmasının mümkün olduğuna vurgu yapılmıştır. 6 Şubat depremlerini yaşayan okul yöneticileri ve öğretmenlerin psikososyal desteğe ihtiyaç duydukları bulgumuz bu araştırmanın bulguları ile örtüşmektedir.

Kaynakça

- Alanoğlu, M. & Demirtaş, Z. (2023). Nitel araştırmalar. İçinde: *Eğitimde araştırma yöntemleri*. Ed.: Abdurrahman İlğan & Abdurrahman Ekinci, Nobel, 245-275.
- Akpınar, B., & Köksalan, B. (2003). Olağanüstü haller ve okul. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 151-158.
- AFAD. (2023). *Kahramanmaraş'ta meydana gelen depremler hk basın bülteni-35*. www.afad.gov.tr/kahramanmarastameydanagelen-depremler-hk-basin-bulteni-35.
- Bolu, A., Erdem, M., & Öznur, T. (2014). Travma sonrası stres bozukluğu. *Anatolian Journal of Clinical Investigation*, 8(2), 98-104.
- Breslau, N., Kessler, R. C., Chilcoat, H. D., Schultz, L. R., Davis, G. C., & Andreski, P. (1998). Trauma and posttraumatic stress disorder in the community: The 1996 Detroit Area Survey of Trauma. *Archives of General Psychiatry*, 55(7), 626-632.
- Demirtaş, Z., Alanoğlu, M. & Turan, C. (2023). Okul yöneticilerinin eğitim kurumlarında depreme ilişkin afet ve acil durum yönetimine ilişkin görüşleri. *Ases International Ordu Scientific Research Conference Book*, 9-19.
- Genç, F. N. (2007). Türkiye’de doğal afetler ve doğal afetlerde risk yönetimi. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 9(5), 201-226.
- Kılıncı, G., Yılmaz, E. & Harmancı, P. (2017). Toplumsal travmatik olaylar ve aile ruh sağlığı. *Türkiye Klinikleri J Psychiatr Nurs-Special Topics*, 3(2), 182-188.
- Koçak, A., & Kayıklık, H. (2019). Duygular bağlamında din duygusu ve dinî duygular. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(2), 685-713.
- Kokurcan, A., & Özsan, H. H. (2012). Travma kavramının psikiyatri tarihindeki seyri. *Kriz Dergisi*, 20(1), 19-24.

- Demirtaş, Z., Doğru, E. & Kılıç, M.F. (2023). 6 şubat Kahramanmaraş depremlerinde okul yöneticisi ve öğretmenlerin yaşadığı travmalar. *Journal of Educational Reflections*, 7(2), 51-64.
- Özdemir, H.F. & Mutluer, C. (2023). Geçerlik ve güvenirlik. İçinde: *Eğitimde araştırma yöntemleri*. Ed.: Abdurrahman İlğan & Abdurrahman Ekinci, Nobel, 171-212.
- Özen, Y. (2017). Psikolojik travmanın insanlık kadar eski tarihi. *The Journal of Social Science*, 1(2) 104-117. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/382265>
- Özgen, F., & Aydın, H. (1999). Travma sonrası stres bozukluğu. *Klinik Psikiyatri*, 1, 34-41. https://jag.journalagent.com/kpd/pdfs/KPD_2_1_34_41.pdf
- Özşahin, E. (2013). Türkiye'de yaşanmış doğal afetler (1970 - 2012) üzerine bir değerlendirme. 2. *Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı* (s. 1-8). Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Öztürk, O., Koçak, U. Z., Kurt, M. & Özer-Kaya, D. (2023) Doğal afetler sonrası stres bozukluğuna eşlik eden ruminasyonun fizyolojik etkileri ve mücadelede egzersiz yaklaşımları: Geleneksel derleme. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 8(2), 699-703.
- Özyanık, T., & Tarlacı, S. (2023). Toplumsal travma döneminde travma sonrası gelişim ve temel inançlardaki sarsılmalar. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 3(6), 121-142. DOI: 10.51503/gpd.1041345
- Soydan, E., & Alpaslan, N. (2014). Medyanın doğal afetlerdeki işlevi. *İstanbul Journal of Social Sciences*, Summer, 7, 53-64. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/161934>
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2023). Güncel Türkçe sözlük. <https://sozluk.gov.tr/>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin. https://tr.wikipedia.org/wiki/2023_Kahramanmara%C5%9F_depremleri. Erişim Tarihi: 17.07.2023

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

- **Birinci yazar katkı oranı: % 40** (Araştırmanın teorik temelleri, yöntem, analizler, bulgular sonuç ve tartışma bölümlerinin oluşturulması).
- **İkinci yazar katkı oranı: % 30** (Araştırma sorularının oluşturulması, verilerin toplanması ve yazılı doküman haline dönüştürülmesi).
- **Üçüncü yazar katkı oranı: % 30** (Verilere dayalı olarak kod, alt tema ve temaların oluşturulması).